

**BOLALAR O'RTASIDA JINOYATCHILIKNING OLDINI OLIISH. VOYAGA
ETMAGANLAR O'RTASIDA JINOYATCHILIKNING OLDINI OLIISH. VOYAGA
YETMAGANLAR O'RTASIDA HUQUQBUZARLIK SHAKLLANISHINING
SABABLARI**

Samadov Azizbek Alixon o'g'li

Buxoro yuridik texnikumi o'qtuvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20352811>

Annotatsiya. Bilamizki, barcha bolalar o'rtasida jinoyatchilik va huquqbuzarlikni holatlari ko'p uchrab turadi. Ushbu maqola jinoyatchilikni oldini olish, uning profilaktikasi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: huquqbuzarliklar profilaktikasi, vasiylik va homiylik organlari, qarovsiz va voyaga yetmaganlar.

**PREVENTION OF CRIME AMONG CHILDREN AND JUVENILES AND THE CAUSES
OF THE FORMATION OF OFFENSES AMONG MINORS**

Abstract. We know that cases of crime and offenses among children occur frequently. This article talks about the prevention of crime and its prophylaxis.

Keywords: Prevention of offenses, guardianship and trusteeship authorities, neglected and juvenile minors.

Voyaga yetmaganlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish umuman huquqbuzarlikning oldini olishning asosiy tamoyillariga asoslanadi. Shu bilan birga, voyaga etmaganlar tomonidan sodir etilgan jinoyatlarning oldini olishda ularning boshqa yosh toifalaridan farqi, shuningdek ular sodir etgan jinoyatlarning o'ziga xos xususiyatlari bilan bog'liq xususiyatlar mavjud.

Shuni ta'kidlash kerakki, o'spirinlar o'rtasida huquqbuzarliklar profilaktikasi bilan shug'ullanuvchi ko'plab aktyorlar mavjud. Ular voyaga yetmaganlar ishlari va ularning huquqlarini himoya qilish bo'yicha komissiyalarni o'z ichiga olgan umumiy maqsad va vazifalar bilan bog'langan yagona tizimni ifodalaydi; aholini ijtimoiy himoya qilish, ta'lim, sog'liqni saqlashni boshqarish organlari; vasiylik va homiylik organlari, yoshlar bilan ishlash, bandlik xizmatlari, ichki ishlar.

Ko'pgina sub'ektlar, shuningdek, bir-biridan funksiyalarining mohiyati, profilaktika choralarini qo'llash xususiyatlari va hajmi jihatidan farq qiluvchi voyaga yetmaganlar jinoyatlarining maxsus profilaktikasida qatnashadilar. Bunga qarab, maxsus ogohlantirishning ixtisoslashtirilmagan va ixtisoslashgan mavzularini ajratib olish odatiy holdir.

Ixtisoslanmagan sub'ektlarga turli xil ijtimoiy tuzilmalar, siyosiy partiyalar va harakatlar, diniy va boshqa tashkilotlar, shuningdek an'anaviy tuzilmalar - ko'cha, uy qo'mitalari, ota-onalar va homiylik kengashi va boshqalar kiradi. Ba'zi muammolarni oilaviy bolalar uylari, ijtimoiy va tibbiy-psixologik markazlar hal qiladi. Ixtisoslashgan sub'ektlar o'zlarining maqsadi jinoyatchilikka, shu jumladan voyaga etmaganlarga qarshi kurashishdir. Profilaktik ishlarda asosiy rolni davlat sub'ektlari: prokuratura va ichki ishlar organlari egallaydi.

Zamonaviy sharoitda qarovsiz va voyaga yetmaganlar o'rtasida huquqbuzarliklar profilaktikasi tizimini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- profilaktika amaliyotini insonparvarlashtirish, himoya choralarining jazo va majburlash choralaridan ustunligi;

- tarbiyaviy, profilaktika va himoya qilish ishlarida kasbiylashtirish, ijtimoiy ishchilarning maxsus kadrlarini tayyorlash, ijtimoiy o'qituvchilar, bolalar va o'spirinlarning deviant xulq-atvorini to'g'irlash, ularning oilaviy va ijtimoiy ta'lim sharoitlarini yaxshilash bo'yicha amaliy ishlarga ixtisoslashgan psixologlar;

- bolalar va o'spirinlarning deviant xatti-harakatlarini to'g'rilashda, voyaga yetmaganlarni ijtimoiy va ruhiy buzqlikning turli shakllari bilan reabilitatsiya qilishda tibbiy-psixologik yordam va qo'llab-quvvatlashning rolini kuchaytirish;

- oilani bolalar va o'spirinlarni ijtimoiylashtirish, oilaga, birinchi navbatda, ijtimoiy xavf guruhidagi oilalarga ijtimoiy-huquqiy, ijtimoiy-pedagogik va tibbiy-psixologik yordam ko'rsatishning ijtimoiy tadbirlarini amalga oshiruvchi yetakchi institut sifatida tan olish;

- davlat ijtimoiy xizmatlari, huquqni muhofaza qilish idoralari, jamoat birlashmalari o'rtasida o'zaro yaqin hamkorlik va yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirishda maksimal darajada ishtirok etish bilan ta'lim-profilaktika vakolatlarini qat'iy chegaralash.

Voyaga etmaganlar jinoyatlarining maxsus profilaktikasi tizimida ushbu ishlarning asosiy qismini olib boruvchi, bevosita jinoyat sodir etgan voyaga yetmaganlarni tuzatish va qayta tarbiyalash bilan shug'ullanadigan ichki ishlar organlari alohida o'rin tutadi. Bundan tashqari, ichki ishlar organlarining profilaktika faoliyati unga boshqa sub'ektlarni majburiy kiritishni nazarda tutadi.

Ichki ishlar organlari voyaga etmaganlar o'rtasida huquqbuzarliklar profilaktikasi bilan umumiy va individual darajada shug'ullanadilar. Ish asosan quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

1) voyaga yetmaganlar huquqbuzarligi sabablari va shartlari bilan bog'liq salbiy ijtimoiy omillar ta'sirini cheklash;

2) ushbu turdagi jinoyatchilikni keltirib chiqaradigan sabablar va sharoitlarga ta'siri;

3) jinoyatlar sodir etilishini kutish mumkin bo'lgan voyaga yetmaganlarga bevosita ta'sir;

4) asossial yo'naltirilgan, voyaga yetmagan ishtirokchi bo'lgan jinoyatlarni sodir etishga yoki sodir etishga qodir bo'lgan, profilaktika ta'siriga duchor bo'lgan guruhlariga ta'sir o'tkazish.

Ushbu yo'nalishlarni hisobga olgan holda tashkil etilgan profilaktika tadbirlari jinoyat sodir etishga moyil bo'lgan voyaga yetmaganlarga, ular yashaydigan mikro muhit va ijtimoiy sharoitlarga har tomonlama profilaktik ta'sir ko'rsatishi kerak. Voyaga yetmaganlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish jarayonida ichki ishlar organlari o'zlarining sa'y-harakatlarini jinoyatlar uchun sabablar, sharoitlarni aniqlashga, shuningdek ularni yo'q qilish, cheklash va zararsizlantirishga yo'naltirishlari kerak. Voyaga yetmagan shaxsga profilaktik ta'sir ko'rsatish juda muhimdir, ya'ni. individual profilaktika.

Voyaga etmaganlarga nisbatan profilaktika ishlari ikki holatda amalga oshiriladi: salbiy hodisalar embrion holatida bo'lganida va bunday hodisalar hali sodir bo'lmaganda, lekin ularning paydo bo'lishi ehtimoli mavjud.

Binobarin, muammoni hal qilish "tashxis" ni o'z vaqtida shakllantirishda, ushbu hodisalarning mavjudligidadir. Bu amaliy jihatdan eng muhimi, chunki tegishli profilaktika choralari, shu jumladan tibbiy xususiyatga ega bo'lganlarni aniqlashga imkon beradi: ruhiy anormalliklari bo'lgan bolalarni aniqlash, ularning rivojlanish prognozini aniqlash va g'ayritabiiy rivojlanish qatlamlarini zararsizlantirish va yumshatish bo'yicha choralar ko'rish.

Shaxsiy profilaktika choralari voyaga yetmagan jinoyatchi shaxsiga ham, uning atrof-muhitiga ham ta'sir qilishi kerak. Ushbu ta'sir jinoyat sodir etishga qodir voyaga yetmaganlarni sinchkovlik bilan o'rganishga asoslangan; qo'yilgan maqsadlarga erishish mumkin bo'lgan asosiy chora-tadbirlar va tadbirlarni aniqlash; individual profilaktika ta'sirini tashkil etish, boshqarish va ta'sirini aniqlashning ratsional usullarini ishlab chiqish.

Voyaga yetmagan shaxsning jinoyat sodir etishga qodir bo'lgan ongiga, hissiyotiga va irodasiga ta'sir qilishning turli usullari va usullaridan ikki yo'l bilan foydalanish mumkin: to'g'ridan-to'g'ri yoki profilaktika ishlarida qatnashadigan boshqa shaxslar orqali. Voyaga yetmaganlarga individual ta'sir o'tkazish usullari va usullarini qo'llashning asosiy tashkiliy-taktik shakllari ichki ishlar organlari xodimlari tomonidan o'tkaziladigan suhbatlar, ularni mehnat, ijtimoiy, sport, madaniy va boshqa tabiatdagi ijtimoiy foydali faoliyatga jalb qilishdir. Voyaga yetmaganlarga nisbatan profilaktika samaradorligi ko'p hollarda jinoyatlar voyaga yetmaganlar tomonidan guruhlar tomonidan sodir etilishini hisobga olishga bog'liq. Buning uchun bunday profilaktika bilan shug'ullanadigan ishchilardan yuqori professionallik, chuqur ijtimoiy-psixologik, psixologik, pedagogik va huquqiy bilimlar, tashkilotchilik qobiliyatlari va qat'iyatlilik talab etiladi. Amaliy ishchilar o'z kuchlarini guruhni bostirish va yo'q qilish uchun emas, balki ushbu guruhlarini keltirib chiqaradigan sabablar va sharoitlarni yo'q qilish uchun yo'naltirishsa, bu ishning muvaffaqiyati erishiladi. Butun guruhga, shuningdek, uning har bir a'zosiga ta'sir o'tkazish uchun voyaga etmaganlar guruhi tomonidan huquqbuzarlikning oldini olishning turli usullari qo'llaniladi. Bunday usullar orasida alohida ajralib turadi: guruhni izolyatsiya qilish; guruhni tarqatib yuborish; guruhni qayta yo'naltirish. Voyaga yetmaganlar o'rtasida jinoyatchilikning oldini olish jarayonida ularning oilalariga ham ta'sir o'tkazish zarur, chunki ko'p hollarda o'spirinning ijtimoiy bo'lmagan harakati oilaviy muammolar bilan bog'liq. Jinoyat sodir etishga qodir bo'lgan voyaga yetmaganning oilasida muvaffaqiyatli profilaktika ishlarini olib borish uchun bunday oilani har tomonlama o'rganish kerak. Shuningdek, psixologiya va psixiatriya sohasidagi mutaxassislar tomonidan ishlab chiqilgan usullarni o'zlashtirish, boshqa profilaktika ishlarida boshqa bilim sohalari ma'lumotlari va ichki ishlar organlari tajribasidan foydalanish muhimdir.

Voyaga yetmaganlar o'rtasida huquqbuzarlikning oldini olish uchun o'spirinlarni jinoyat harakatlarga jalb qiladigan kattalarni aniqlash katta ahamiyatga ega. Bunday aniqlashning o'z vaqtida bajarilishi yaqinlashib kelayotgan jinoyatchilikni tezda oldini olishga yoki jinoyatni to'xtatishga imkon beradi. Jinoyat ishining o'z vaqtida qo'zg'atilishi, jinoyatlarning tezkor va to'liq fosh etilishi, aybdorlarning fosh etilishi, profilaktika choralarining to'g'ri qo'llanilishi ham voyaga etmaganlar o'rtasidagi jinoyatlar profilaktikasi bilan bevosita bog'liqdir.

Voyaga yetmaganlar o'rtasidagi jinoyatlar profilaktikasi sub'ektlari orasida tarbiyaviy koloniyalar alohida o'rin tutadi.

Ushbu muassasalar huquqbuzarliklarning oldini olish muammosini o'ziga xos tarzda hal qilishadi: voyaga etmaganlarni tuzatish va qayta tarbiyalash orqali. Voyaga yetmaganlarga jazo sifatida qamoqdan foydalanish minimal bo'lishi kerak.

Psixologlarning aytishicha, qamoqxonalarda 5-7 yillik uzluksiz qolish psixikasida qaytarilmas o'zgarishlar yuz beradi. Rasmiy xulq-atvor qoidalarini qisqartirish va voyaga yetmaganlarning ijobiy tashabbusini rivojlantirish kerak, chunki qoidalarning ko'pligi ularning buzilishi ehtimolini oshiradi.

Jinoyat olami yaratgan afsonaviy ishqiy obrazlarni yo'q qilish muhimdir. Voyaga yetmaganlar o'rtasida huquqbuzarliklar profilaktikasi uchun mas'ul xodimlarni tayyorlash sifatini oshirish uchun maqsadga muvofiq dastur talab etiladi va shu bilan birga, biz tan olishimiz kerakki, mamlakatda uysizlikka qarshi kurashning milliy dasturisiz yuqorida aytib o'tilgan ko'plab profilaktika sohalarini amalga oshirish mumkin emas. O'smirlar turli xil omillar ta'sirida shakllanadigan o'ziga xos ideal va qadriyatlarga ega bo'lgan maxsus ijtimoiy toifani ifodalaydi.

Ushbu qadriyatlar ko'pincha bizning jamiyatimizda qabul qilingan me'yorlardan farq qiladi, og'ish va og'ish deb ataladi.

Shu munosabat bilan bolalar va o'spirinlarning noqonuniy xatti-harakatlarining oldini olish alohida ahamiyatga ega. Bunday tadbirlar jamiyatning beqaror a'zolariga to'g'ri yo'ldan borishlariga yordam beradi. Materialda voyaga etmaganlarda noqonuniy xatti-harakatlarning shakllanishiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar ko'rib chiqilgan. Voyaga yetmaganlar o'rtasida huquqbuzarlikning oldini olish zarurligi ko'rsatilib, profilaktika ishlari natijasida yuzaga keladigan muammolar aniqlanib, ularni takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilmoqda.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Davydenko A.V. Jinoiy jazo va voyaga etmaganlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish // Consultant Plus: ref. huquqiy tizim, 2011 yil.
2. Jilyaeva S.K. Voyaga etmaganlar o'rtasida huquqbuzarliklar profilaktikasining muammoli masalalari // Consultant Plus: ref. huquqiy tizim, 2010 yil.
3. Ichki ishlar organlarining jinoyatlarning oldini olish bo'yicha faoliyati to'g'risida ("Jinoyatlarning oldini olish bo'yicha ichki ishlar organlari faoliyati to'g'risidagi yo'riqnoma "bilan birgalikda): Rossiya Ichki ishlar vazirligining 2006 yil 17 yanvardagi 19-son buyrug'i.
4. Belgorod shahrida har yili idoralararo kompleks "O'spirin" profilaktika operatsiyasini o'tkazish to'g'risida ("Belgorod shahrida har yili "O'smir" idoralararo kompleks profilaktika ishlarini o'tkazish to'g'risidagi nizom "bilan birgalikda): Belgorod shahri ma'muriyatining 2014 yil 21.08 yildagi 1486-son buyrug'i.
5. Qarovsiz va voyaga etmaganlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish tizimining asoslari to'g'risida: Feder. 24.06.1999 yildagi 120-FZ-sonli qonun.
6. Rossiya Federatsiyasi ichki ishlar organlari voyaga etmaganlar uchun bo'linmalar faoliyatini tashkil etish bo'yicha yo'riqnomani tasdiqlash to'g'risida: Rossiya Ichki ishlar vazirligining 15.10.2013 yildagi 845-son buyrug'i.

7. Pegova Yu.A. Voyaga etmaganlar o'rtasidagi jinoyatlar profilaktikasida voyaga etmaganlar uchun odil sudlovning istiqbollari // Tergovchi. - 2009. - № 11. - S. 44.
8. Shcheglova A.N. Voyaga etmaganlar o'rtasida huquqbuzarlikning barvaqt oldini olish xususiyatlari // Ilmiy. Rossiya Ichki ishlar vazirligining portali. - 2009. - № 3. - S. 82.